

Vrijdag 22 november 1918 – ochtendeditie

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Gisterochtend zijn 60 krijgsgevangenen te Winterswijk aangekomen. De daar aanwezige Engelsen zijn gisteren doorgezonden naar Arnhem, de Fransen, Italianen en Belgen naar Aalten en Dinxperlo, ter voorlopige huisvesting.

Amsterdam – Belgische betoging.

De hier ter stede vertoevende Belgen, soldaten zowel als burgers, hebben gisteravond ter gelegenheid van hun vertrek, dat nu wel aanstaande week lijkt, een betoging gehouden. Om 7 uur vormde zich voor het Amstelhotel een stoet, aan het hoofd waarvan werden gedragen de Belgische en de Nederlandse vlaggen en die begeleid werd door fakkeldragers en het muziekkorps der Belgische geïnterneerden. Eerst werd een hulde gebracht aan de beide vicevoorzitters van de Union Belge, de heren Walk en Costermans, die in het Amstelhotel logeren. Daarna trok men eerst naar het huis van de burgemeester in de Delairestraat en vervolgens naar de zetel van de Union Belge, op de Keizersgracht, bij de Vijzelstraat. Hier voerde een Belgisch officier het woord, luitenant Magdelijns, en twee geïnterneerden. Langs de gevel van het huis viel in brede plooiën het Belgische dundoek omlaag en voor het bovenlicht van de straatdeur waren de in de nationale kleuren omlijste portretten van koning Albert en koningin Elisabeth opgehangen. De voorzitter van de Union Belge, de heer A. A. Sedeyn, sprak van de hoge stoep af de betogers toe. Het volgende doel van de optocht was de Nieuwezijdse Voorburgwal, waar in het gebouw van het Algemeen Handelsblad, de Echo Belge is gevestigd. De redactie werd met geestdrift door haar landgenoten gehuldigd. Tenslotte zal men trekken naar de Prins Hendrikkade, naar de woning van kapitein Ameez, commandant van

het interneringdepot, om ook hem de eer te geven die hem toekwam.

Duizenden hadden zich bij de betoging aangesloten en de Belgische nationale liederen, vooral de Vlaamse Leeuw en de Brabançonne, zijn telkens weer toegejuicht en meegezongen. Er heerste een feeststemming, overal waar de stoet langs trok.

Koninklijke bezoeken aan Parijs.

Parijs, 21 november. De eerste monarch, die Parijs zal bezoeken, zal de koning van Engeland zijn, welke met de koningin einde november naar Parijs zal komen.

De koning van België zal zich kort daarop naar Parijs begeven.

Generaal Pershing bij koning Albert.

Parijs, 21 november. Het Belgische grote hoofdkwartier aan het Britse grote hoofdkwartier: Verzoeken er generaal Pershing van in kennis te stellen dat hij de 22^e november om 10 uur 's ochtends door Z. M. de koning der Belgen wordt verwacht.

Keulen, 21 november. Draadloos bericht van het Belgische hoofdkwartier aan de chef van de generale staf van het Belgische leger: de achterhoede (van het Duitse leger) zal zich de 23^e november op de linie Tongerlo-As-Beverst-Tongeren bevinden – opperbevel van het 4^e Duitse leger.

Uit Gent wordt aan de Nieuwe Gazet van Antwerpen gemeld, dat de staat van beleg afgekondigd is ten gevolge van opstootjes veroorzaakt door activistische twisten.

Men meldt ons uit Putte:

De Belgische militaire overheid heeft besloten, dat te Antwerpen tot nader order kunnen verblijven alle Duitse soldaten, welke een armband dragen met de Belgische kleuren of die van het Rode Kruis zijn.

In bevrijd België zijn samenwerkende vennootschappen tot stand gekomen, ten einde de in de oorlog verminkten tewerk te stellen. Ze hebben de medewerking verworven van verscheidene grote verenigingen als l'Oeuvre Suisse, de Landbouwsteun, de Belgische Boerenbond, gemeentebesturen en burgerlijke hospitalen.

De laatste maand der bezetting (KVdW).

Brussel, 9 oktober.

Ik ben heden teruggekeerd van het buitenverblijf, waar ik, zestien maanden lang, behoorlijke voeding en althans lichamelijke kalmté heb gevonden - een kalmté die vaak een doffe angst geleeke - en waar ik het sedert de boodschap van Wilson niet meer uithield. In tegenstelling met het pessimisme van mijn vrienden, ik mag gerust zeggen: van het merendeel der Belgen, heeft de Duitse vraag om wapenstilstand in mij een grote hoop gewekt. Ik geloof niet, als de anderen, aan een list: ik heb de overtuiging van een onmacht. De pees is te strak gespannen geweest: de geweldige druk der geallieerden is de weerstand eindelijk meester. Maar in mijn omgeving gelooft men niet dat de macht van Duitsland zou ineens plots. Het afhaken van Bulgarije kon voor de Duitsers toch niet meer dan een teleurstelling geweest zijn. Dat Turkije Bulgarije's voorbeeld zou volgen: wat dan? En men wil niet geloven aan de geruchten, die ik uit goede bron heb over de zeer wankelmoedige houding van Oostenrijk.

Ik ben dus heden van het platteland weer in Brussel, en gebruik het middagmaal met Herman Teirlinck. Wij stellen ons de vraag: hoe reageert Duitsland op Wilson's eis - de eerste die ons rechtstreeks aanbelangt - nopens de ontruiming der bezette gebieden? Als ons daar ineens een kennis tegemoet treedt, een Hollander die met de Duitse overheid in connectie staat. Zijn gezicht is bleek en ontgaan, als vormloos van ontroering met schichtige bewegingen van oogleden en mondhoeken. – “Ik kom van hun casino,” zegt hij met een al-dorstige stem.

Mijn hart klopt onstuimig; ik zie Teirlinck rood worden tot in het wit van zijn ogen.

“Ja”, zegt de Hollandse kennis, “ik zou het eigenlijk niet mogen verklappen, en jullie zijn de allereerste Belgen, die het te weten komt.”

Wij vragen: “De wapenstilstand?”

“Nog niet”, is het antwoord, “maar zeker de ontruiming. Een uur geleden is Wilson's vraag binnen gekomen. Men heeft tevens bericht gekregen uit Berlijn: Duitsland stemt in alles toe. Voor Duitsland is het feitelijk het debacle.”

Ik ben even diep aangedaan als toen ik, op vier augustus 1914, de oorlogsverklaring vernam, met het zeer acute besef dat ik weer op een kim sta, een allerhoogste punt van mijn emotioneel leven, en dat ik nauwelijks de horizon durf te overzien die hier voor mij geopend ligt. Ik kan niet geloven, dat wij inderdaad bevrijd zouden zijn, na vier jaar en drie maanden eindelijk bevrijd. Al die tijd zijn we zo hartstochtelijk fier geweest om het behoud, door alle gedwongen compromissen heen, van onze geestelijke onafhankelijkheid; nu voel ik ineens dat zij waarlijk niet zo veel betekent zonder - de andere

onafhankelijkheid. En aan die andere kan ik niet geloven: het komt te plots, en als een gevaar ...

Teirlinck hoort de Hollandse kennis uit. Deze vertelt, enigszins met verlegen terughouding: "Ja, ze zijn natuurlijk het hart in; het is een algemene verslagenheid; sommigen hadden ongetwijfeld gehoopt, op de geallieerden een revanche te nemen. Dit is blijkbaar een onmogelijkheid. Duitsland is innerlijk gebroken, schijnt het wel, zonder te spreken van militaire defectie."

Wij herinneren ons de geruchten die hier de omgang doen: duizenden en duizenden deserteurs, alleen in Brussel. Dagelijks trouwens ziet men er hier aanhouden, die men, handen gebonden en met stopen in de lendenen, naar een bijzonder lokaal brengt.

"In de Zivilverwaltung is de indruk wel enigszins anders", vertelt de Hollandse kennis voort "ik ben daareven binnengelopen bij Rittmeister X: hij zat in zijn eentje een partijtje schaak te spelen ..." Hij glimlacht gedwongen.

- "En de activisten?" vroeg ik.

De vraag is wel wat al te persoonlijk. De Hollandse kennis haalt de schouders op: "Alsof ze nu nog aan activisten, of zelfs maar aan heel de Belgischen rommel dachten!" ...

Wij lopen de straat op naar het boulevard toe. Het is half vijf, het schoonste uur der schoonste oktoberdagen; de lucht trilt, iriserend, als dun kristal; de straatweg en de huisgevels, de hoge daken en de hemel staan in een droge ijfte, als het ware van getemperde tinten, - een ijfte, die echter als een verwachting is. Hier, in de niet drukke straat, lopen de mensen rustig en met degelijke bewustheid. Maar het boulevard is doorschokt van zenuwachtigheid, bijzonder vol, met, hier en daar, verklonterende beweging. Niemand die weet, wat

wij, Teirlinck en ik, wel weten, en ... het bevreesdt ons bijna. Er zijn echter andere voorwerpen van gejaagdheid: er zijn de honderden en honderden vluchtelingen uit West-Vlaanderen en Noord-Frankrijk die, noodgedwongen de meesten, enkele ook vrijwillig, hun haardsteden hebben verlaten. Velen, aangevoerd door Duitse soldaten, die ze aan woning en voedsel helpen moesten - ik schreef u hoe ze in de dorpen van hun doortocht ingekwartierd en verzorgd werden, - zijn uit schrik misschien en ook uit opstandigheid, in de nacht gevlucht; het betekent dat zij voorlopig niet officieel kunnen geholpen worden en - het volk van Brussel, een grote stad, is uit de aard der zaak niet zo dienstvaardig en herbergzaam als dat van het platteland. En zo dolen zij dan, de Duitsen, bij dicht aaneengedrongen groepen, zware pakken op de rug, geschraagd op dikke wandelstokken.

Ongeschoren, het gore, tot beestachtigheid toe vermoeide gezicht; de gebaren loom en onhandig in de modderzwarte kleren. Sommigen zien er woest uit; de meesten gedwee; geen die weet waarin of waaruit. Ik zie er enkelen, samen op een straathoek, midden in het gedrang hun centen zorgvuldig aan het tellen. Een grote, zware vent plant zich, vast en koppig als een muur, voor ons; hij zegt niets, blijft een minuut staan; gaat dan ter zijde en vervolgt zijn doelloze weg. Wat vreemd aandoet: er zijn geen vrouwen onder hen. Vrouwen zijn handig en wekken de gevoeligheid: al deze mannen, waarvan geen enkele iets vraagt, zien er gesloten en dom, brutaal en gelaten uit. Zij zijn zwarte, logge blokken die nauwelijks roeren; rotsen in de vlugge stroming, welke ze scheiden van het drukke Brusselse volk.

Die drukte, in het naderende avonduur dat zacht ademt over de kabbeling der hoofden heen, heeft nog een andere reden dan alleen de uitwijkelingen van Roubaix en Tourcoing, van Oostende en Brugge: onze zenuwen, goed gedrild in al die oorlogstijd, voelen dat er militair iets gebeurt. Teirlinck en ik, wij alleen weten het, en

ditmaal schenkt het ons een leuke beheersing. Maar er zijn al te veel auto's met officieren in pelsmantels; er gaan ook, in volle wapenrusting, goed geordende troepen voorbij; er zijn zware vrachtauto's die het stadsgestommel overdonderen. Brussel is weer eens na lange tijd concentratiestad. Het verluiddt, inderdaad, dat wij hoge gasten hebben: de staven van het vierde en van het zesde leger, met kroonprins Rupprecht van Beieren aan het hoofd. Daar nu stoort het Brusselse volk zich maar heel weinig om.

Maar het schept atmosfeer, en dat ondergaat men; er is een zinding in de diepblauwe lucht, die wijziging brengt in ons gewaarworden; wij zijn wel geblaseerd over al dat militaire gedoe, maar onze zenuwen zijn nog sterk en fris genoeg om van de bijzondere gesteltenis, die het opnieuw wekt, de werking te ondergaan en zelfs een soort genieting, voor sommigen onhebbelijk, door de Brusselse massa echter gaarne aanvaard. De drukte in de omstreken der Beurs, bijvoorbeeld, is symptomatisch: zij is als het teken van komende gebeurtenissen. Teirlinck vraagt mij: "Zouden zij werkelijk nog niets weten?" Wij kopen een pas verschenen "Belgische Kurier", maar daar staat nog niets in, niets zelfs dat hoop geeft of op teleurstelling voorbereidt. Er is dus niets, - dan het voor gevoel, zeer goed te vergelijken bij de gevoelens, die ons, tussen 30 juli en 4 augustus 1914, eveneens de straat op dreven en ons dompelden in een met elektriciteit verzadigde luchtkring ...

Ik moet naar een Belgische senator toe: het nieuws, dat ik aanbreng, wordt op woelige ontsteltenis ontvangen, begroet als op ontredderde woede. Hoe, men zal ze laten vertrekken zonder meer, zonder ze verder te vervolgen, zonder hun de genadeslag te geven, die hun toekomst? Men zal ze dan werkelijk niet buiten trappen, de overweldigers, nu de kansen eindelijk schoon staan? ... Zulke razernij begrijpt men in het onzijdige buitenland niet, misschien: men heeft er, behalve de materiële schade, de vernederingen niet ondergaan

waar wij onder bukten; men is er niet beheerst geweest door een geest - ik wil de zaken van heel hoog beschouwen - door een geest, die voor de onze een aanhoudende belediging was; men heeft er niet beleefd hoe een deel, zij het een klein deel, der bevolking meeinging en heulde met de veroveraar, met hem samenzwoer tegen de eigen regering, en de triomf van de vijand moest wensen, wilde het de eigen toekomst borgen. Dat alles hebben wij, in onze geknevelde onmacht, bijgewoond; thans heeft men de tegenstander onder de knie, en ... wij blijven onmachtig ...

De woede duurt niet langer dan nodig: met de bezinning rijzen de vraagstukken voor het oog, die een dringende oplossing zullen eisen, zodra België weer België wordt. - Ik heb hier, met een opzettelijkheid, die mij soms moeite kostte, zo weinig mogelijk over onze binnenlandse politiek gesproken: ook de laatste bladzijden van dit dagboek der bezetting zullen er vrij van blijven. Maar ik mag u, volledigheidshalve, niet verzwijgen wat de Belgische volksvertegenwoordiging uit het Vlaamse land denkt. Die gedachte is samen te vatten in de leuze: "Het Vaderland ghetrouwe". Daarbij echter komt de machtspreuk, die de grondslag uitmaakt van onze grondwet:

"Alle macht gaat uit van het volk". Wat nu wil het volk, eenmaal van het Duitse rijk bevrijd? In de eerste plaats - dit is voor alle partijen een axioma geworden -: zuiver algemeen kiesrecht. Daarna komt echter, voor ons Vlamingen, de oplossing van de Vlaamse kwestie, in een zeer verzoenende zin, naar het passivistisch programma. Daarvoor - het is het oordeel van mijn vriend de senator - daarvoor moeten wij een dagblad hebben, dat verschijnen moet zodra wij buiten censuur zullen staan. Dat dagblad: wij stichten het op hetzelfde ogenblik. Ja, ik beleef op dat ogenblik het zeldzame feit: wij stichten, in minder dan een kwartier tijd, een krant, en vinden er de fondsen en de redactionele krachten voor!

Ik ga op zoek naar mijn vrienden om hen met het feit bekend te maken. Ik weet dat ik Vermeylen en Teirlinck kan vinden in de Vlaamse Schouwburg, waar zij als leden der stedelijke Toneelcommissie aanwezig moeten zijn. Ik ontdek ze niet, - wel een paar andere vrienden, wie ik het nieuwsje over de ontruiming mededeel. Aldus ontstaat ontsteltenis in een loge, de rest van de zaal blijft genoeglijk luisteren naar Cyriel Buysse's "Gezin van Paemel". Ditmaal ga ik mij haast ergeren; het windt mij op, die mensen daar zo rustig te zien zitten, en een traantje weg te pinken als vader Van Paemel weer maar eens één van zijn kinderen vervloekt ...

Als ik, tegen half tien, Belgische tijd, buiten kom, is alle beweging op straat bedaald: het einde van een doodgewone dag. Aan niets is te merken dat op heden over België's lot afdoende is beslist. Ik ga een laatste biertje drinken onder het lezen der avondbladen. Naast mij spelen twee onderofficieren een dominootje. Een baron zeep praat welgevallig met het deerntje dat hij, in dit late uur, op port trakteert. De kelners zitten te dutten, het hoofd over de borst gezonken, de armen gevouwen, de benen lang uitgestrekt. Alles is rustig ... alsof het werkelijk nog oorlog was.

Vrijdag 22 november 1918 – avondeditie

Vee voor België.

Het hoofdbestuur van de Nederlandse bond van veehandelaars heeft, naar De Veehandel meldt, besloten, het initiatief te nemen tot het bijeenbrengen van geld ten einde enig gebruiksvee aan België te kunnen aanbieden.

Men meldt ons uit Maastricht van 21 dezer:

Gistermorgen zijn hier een 100 met paarden bespannen voertuigen aangekomen, allen afkomstig uit Hasselt, Aarschot en omstreken, die de Duitsers hadden moeten brengen tot voorbij Aken en die nu over Simpelveld waren teruggekomen. Ze waren acht dagen onderweg geweest. Hedenmorgen kwamen hier drie Duitse stoomwalsen met volgwagens, bestuurd door Duitse marinesoldaten, die bij Lanaye over de grens waren gekomen. Ze moesten wachten, totdat er vergunning was om door Limburg over Vaals naar Duitsland te trekken. Ook nog drie Rode Kruiswagens en vrachtwagens, die bij de Bilsersbaan ons land binnenkwamen. En verder stromen Russen, Engelsen en nu en dan een Italiaan; vanmorgen ook twee Spanjaarden. Gisteren in de namiddag en hedennacht waren het 231 Russen, Engelsen en Italianen, hedenmorgen nog 415 Engelsen en negen Russen.

De Engelsen worden voorlopig ondergebracht in de garage Grabal aan de Scharnderweg en het lokaal de Sphinx, de Russen aan de Bek.

Men schrijft ons uit Lobith, dd. 21 dezer:

Heden passeerden alhier de gehele dag, komende van België met bestemming voor Duitsland, een groot aantal troepentransportschepen van allerlei soort. Aan boord bevonden zich een aanzienlijk aantal militairen van alle wapenen. Het transport werd vergezeld door bewakingsvaartuigen van de Nederlandse marine.

Gisteravond zijn in het militair hospitaal te Utrecht 29 gewonden van de ontploffing bij Hamont opgenomen. Het zijn allen Duitsers met ernstige verwondingen aan het aangezicht en vooral aan de ogen. De overbrenging naar deze inrichting is geschied in het bijzonder met het oog op de oogheekundige behandeling.

De opmars der geallieerden.

Parijs, 21 november. Officieel: Wij zijn Bastogne en Habay (beiden in de Belgische provincie Luxemburg) binnengerukt. Duizend Duitse soldaten met een kolonel werden te Grosbons aangetroffen en gevangen genomen.

Londen, 21 november. Officieel: Vanochtend hebben het tweede en vierde Engelse leger de opmars naar de Duitse grens hervat. De beweging van de troepen geschiedde volgens het programma en zonder dat er iets bijzonders gebeurde. Op onze rechtervleugel rukten onze voorhoedeafdelingen naar de Maas ten zuiden van Namen op. Op onze linkervleugel hebben ze de algemene lijn Gembloux-Wavre bereikt.

Londen, 22 november. Het Amerikaanse leger, van de Maas en ten noorden van Verdun oprukkend, heeft de Belgische grens overschreden te Lamorteau, bij Virton en is door de Belgische bevolking met grote geestdrift ontvangen. De Amerikaanse troepen delen hun etensvoorraad met de burgers. De plaatsen in deze streek zijn niet verwoest.

Onze correspondent te Parijs seint, dat de koning en de koningin der Belgen op 6 december te Parijs ontvangen zullen worden.

De laatste maand der bezetting (KVdW).

Brussel, 10 oktober.

De straat weet nog altijd niets. Zij ziet nog niets, de straat, - dan dat de oorlog nog niet uit is ...

Vroeg in de ochtend op weg, alleen met mijn geheim, waar ik aan twijfelen ga, zo vol is de straat met soldaten, zie ik de vrachtauto's

aan mij voorbij snorren, voel ik de stenen dansen onder mijn voeten bij de draaiende druk der wielen, die ze lichten uit hun alveolen. Het zijn auto's, gelijk wij ze nog zelden zagen: auto's met gecamoufleerde huiven, en, achteraan, een klein fonkelend schild, waarop een gouden granaat uitbarst tegen een kelen veld. De betekenis hiervan is duidelijk: dit zijn munitieauto's. Minder duidelijk de betekenis der gecamoufleerde zeilen. Dat camoufleren verbeeldt natuurlijk allerlei: een betekenis krijgt het waarschijnlijk eerst, als men het ziet uit de hoogte van een vliegtuig. Wat wij er alleen aan vaststellen kunnen: dat de camoufleerkunst impressionistisch, en dat zij expressionistisch kan wezen. Aan de kunstenaars werd overgelaten, te werken naar hun artistiek geweten het hun oplegde. Hier is de bedoeling synthetisch; elders de werkwijze analytisch op reusachtig pointillisme af. Sommigen tonen overdreven eerbied voor de lijn; voor anderen gaat het om toon en toonverdeling. Wij hebben veel gehoord van oorlogskunst: van heden af weet ik, dat men ze in hoofdzaak te zoeken heeft onder de munitieauto's ...

Nog iets anders leer ik vanochtend: dat de Duitse legers zich gaarne laten begeleiden door huisdieren. In de aanvang van de oorlog zag men niet zelden soldaten en officieren, die honden en zelfs katten meevoerden; mij zelf werd eens gevraagd, tegen welke prijs ik mijn angora wou afstaan. Dit nu is veranderd: geen honden en geen katten, maar geiten en konijnen zijn de geliefkoosde gezellen van de krijgsman geworden. Ten bewijze: een weinig geordende stoet trekt voorbij. Hij komt, heet het, uit Vlaanderen, en moet, naar men verzekert, naar Aarschot. Hij duurt een half uur; hij bestaat uit vuile loopgraafsoldaten, samen gehouden door nijldige onderofficieren. Het gebrek aan tucht wettigt die nijldigheid wel: de mannen blijven staan, gaan op het trottoir zitten, lopen met hun helm op de rug, gelijk men van Helleense meisjes ziet van beeldjes uit Tanagra. Maar het eigenaardige van de optocht - is dit werkelijk de ontruiming? Ik

alleen zou het kunnen weten, en ... ik weet het niet -, het eigenaardigste is, dat geiten op stramme poten, aan sterke snoeren voortgezeuld, er een talrijke plaats van innemen, en dat op platte boerenwagens, getrokken door vege rossinanten tussen allerlei huisgerei konijnenhokken te herkennen zijn, waarvan de vette en vadsige bewoners, onverschillig in hun pels, gestaag en met een vervelende opzettelijkheid, hun neus zitten op te halen ...

Is dit het einde; is die ellende (want prettig zien de soldaten er niet uit, zelfs niet met die konijntroost) is die ellende het einde van onze eigen ellende? ... Ik lunch deze middag met de groep liberale parlementsleden, die op donderdag plegen samen te komen. Voor het eerst, ben ik onder mensen, die het ook weten.

Elk geeft zijn bronnen op. Bij de ene, die bankier is, kwam de Duitse Bankcommissaris reeds afscheid nemen; een tweede, schepen van een Brusselse voorstad, vertelt dat de jongelingen aldaar opgeroepen waren om gedeporteerd of tot werk gedwongen te worden, doch vanochtend werden losgelaten; nog een andere verzekert dat al de in preventieve hechtenis zittende betichten uit de kommandantur werden losgelaten. Over dat alles is men natuurlijk zeer tevreden. Tot uitgelatenheid komt het echter bij niemand, veel meer tot een vroom overdenken. Jawel, onze onafhankelijkheid is weer in aantocht; maar hoe ruim, hoe breed en diep het arbeidsveld dat ons verwoest land, onze verwoeste nijverheid, onze bedreigde nationale eenheid, zoveel andere problemen nog openen? Geen twijfel, of onze toekomst zal schoon zijn, niet echter zonder vervulling van een plicht, die onafmetelijk is. Deze dag is een zeer schone dag: het is de dag waar wij een beter België op te richten krijgen.

En nog altijd weet de straat niets ... Het is weer avond. Op het boulevard zijn het nog steeds de nauwelijks roerende eilanden van

opeengepakte uitwijkelingen. Nu zijn er ook al uit Kortrijk, zegt men. Maar ... het Brusselse leven gaat heel vlug: men ziet de dompelaars veel minder dan gisteren; het nieuwe is er af; men weet trouwens dat er voor gezorgd wordt. Scholen worden te hunnen behoeve ontruimd. Ten behoeve ook van soldaten, naar het heet, en het maakt de Brusselaar wel schichtig. Maar weten? Neen, weten doet hij nog niet.

11 oktober.

Ineens weet de Brusselaar: vanochtend om half acht is men mij komen wekken: "Zie toch door het raam! Zie toch door het raam!"

Ik spring uit bed, trek een paar kledingstukken aan, loop naar het venster en ... Het is vast kinderachtig; maar mijn hart bonst in mijn keel; golven van geluk overstelpen mij; ik kan een kreet van vreugde niet weerhouden: gans de straat, de lange straat, is bevlagd! Door tranen heen zie ik de driekleur dansen als in myriaden dauwdruppel: zwart-geel-rood, de felle tonen op de strakke wind, wapperkletsend aan de schuine masten; het plots ontwaken van een volk in een nieuwe, een heldere wereld van blijdschap.

Het mag niet duren, helaas! Zware botten en geweerkolven schoppen de deuren aan; Duitse bevelen blaffen de bewoners tegen. Het heeft geen kwartier geduurd. Misschien is het de gelegenheid tot een laatste, natuurlijk enorme geldboete. Maar het volk heeft gesproken, het volk heeft zekerheid ...

Weet men het ook elders, dan in de wijk waar ik woon? ... Ik ga een tapperij voorbij, waar een reusachtig speeltuig vol blikkerende spiegeltjes een weinig bedwaard "God save the King" opdreunt. De herberg is vol volk. Iedereen staat recht. Te plechtig moet het echter niet worden. Weldra wippen enkele vrouwen; een man slaat een

flikker, een gewillige meisjesleest wordt omvat. Weldra draait heel de zaal, terwijl een geweldige Brabançonne het Engelse volkslied overstemt, dat bij ongeval een Duits volkslied is.

Zo zal het wel geweest zijn in nog andere volkswijken. In de middenstad, waar ik besprekingen heb met mijn vrienden, gaat het natuurlijk veel bedaarder toe. Men discuteert. Velen menen dat Wilson nooit de ontruiming toestaat zonder verdere waarborgen. Er zijn er die fijntjes doen opmerken dat Duitsland nog geenszins officieel gesproken heeft; misschien strooit het alleen valse geruchten uit, om poolshoogte te nemen. Hoe zou Duitsland niet doorvechten tot het einde toe?: het heeft immers geen geld genoeg om de schadeloosstellingen te betalen, en - de kansen kunnen nog keren? ... De meningen slaan tegen elkander in: de kritische geest van de Brusselaar, die gaarne negeert, is ontwaakt; het betekent alleen dat hij in petto gelooft aan het einde. Intussen wordt, verzekert men mij, in de Duitse ministeries druk ingepakt.

Men verzekert mij ook dat dr. Pieter Tack, de paus van het activisme en tevens de factotum ervan op de vlucht is.

En als ik 's avonds naar huis keer, waggelen voor mij drie mannetjes die uit louter vreugd, doen alsof ze dronken zijn!

13 oktober.

Ik ben gisterenmiddag, langs de gulden herfstlaan vol dralige mist, teruggekeerd naar mijn plattelandse woning. Diep onderging ik, met een vernieuwde aandoening, de najaarsweemoed, zoals men hem kent om het twintigste jaar en zoals ik hem al de oorlogstijd niet mocht gevoelen, onderdrukt als hij werd door de strengste en plompe gebeurtenissen. Een bevrijding, werkelijk, van het hart? De vrijheid weer, voor het individuele gemoedsleven? Het eindelijk

ontkomen aan een brutale en smartelijke collectiviteit? Het is nog te nieuw, te onverwacht: er gaapt een grote vraag in mij, als bij het verscheiden van een zeer geliefd wezen ...

Aan weerszijden van de baan liggen de paarsende akkers te dampen. Hoog welft de diepblauwe lucht, overpulverd met dansend goud. De boeren richten het hoofd voor een kalme groet. Hoog aan de horizont zie ik, violet tegen de hemel, schoftige ossen de ploeg aan het trekken. En een angst wordt langzamerhand wakker in mij: hoe heb ik, anderhalf jaar haast, in deze vrede kunnen leven, onontroerd, tenzij bij scheuten, door het machtige zich omwerpen der wereld?

Want nu ben ik weer in de ban van het Brusselse geweld, het hechtige en toch tragische geweld dat in de hoofdstad opnieuw is ontwaakt. Men voelt het veel minder als men het zegt, doorwaadt en doorwentelt: ik word het thans als een vernieuwing gewaar, nu ik wandel door het vredige land. Verleden week is het even geschokt geweest door de vluchtelingen; maar zoals ik het zegde: dit is bijna op teleurstelling uitgelopen. Hoe anders in Brussel, - Brussel eenmaal verlaten! Welke ellende, ganse landstreken leeggelopen voor het dreigend gevaar, dat een bevrijding voorbereidde, maar niet minder een gevaar bleef, overmachtigend als het slotakkoord van een symfonie! ...

Ik nader het dorp waar mijn huis ligt. De bevolking kreeg bericht van wat voorvalt door een bode, die ik stuurde, want sedert een paar weken al is de post afgesneden. Er komt bij, dat de twee pandoeren van de veldgendarmerie - twee kerels, die veel geld hebben gewonnen met smokkelen! - ineens verdwenen zijn. De streek is ineens van Duitsers gezuiverd, met het gevolg, waar mijn boodschap bijdroeg, dat de boter van veertig op twintig frank is gedaald, en de prijs van het vlees eveneens voor ruim een derde is verminderd. Ik

weet niet onder welke aandrang al de boeren hun varkens hebben geslacht, als op de voordag der kermis.

Toch blijven zij zo goed als onaangedaan, de boeren. Waar ik voorbij ga, vragen ze mij: "Het zou dus uit zijn met de oorlog?" - Ik durf nauwelijks bevestigend antwoorden: hun blik is mij te sceptisch. Een oude boerin zucht: "Ik zal het geloven, als de jongens terug zijn", en zij bukt zich met koppige nijdigheid over de tobbe, waar ze bieten aan het wassen is voor de beesten. Mijn hovenier bezieet mij met zijn atone blikken, en meent: "Men schiet wel heel erg onder de wapenstilstand!" En inderdaad, meer dan ooit stompt het kanon deuken in de stilte ...

Vandaag brengt een vriend mij de "Belgische Kurier", die de inwilliging van Duitsland met een paar zalvende woorden en een enkele vals klinkende snoeverij mededeelt. Mijn omgeving twijfelt niet meer: het streelt mijn journalistenijdelheid. Maar het wakkert tevens mijn angst aan. Wat zit ik hier op de buiten te doen, ver van alle gebeuren? Mijn huisgenoten zien wel, dat ik mij hier alleen slapeloze nachten voorbereid. Morgen ga ik weer naar Brussel: ik wil mijn opgewondenheid niet aanstekelijk laten worden.

Het Belgisch hoofdkwartier meldt: we hebben de linie Arendonk-Mol-ten westen van Diest-ten oosten van Leuven bereikt. In de omstreken van Brussel hebben wij 2300 geallieerde gevangenen bevrijd.

Gisteren zijn bij Oldenzaal vier Engelse, drie Franse en drie Belgische krijgsgevangenen over de grens gekomen, die ontvlucht waren uit het kamp te Munster.

Bij Vlodrop en Posterholt zijn gisteren vier Engelsen, twee Fransen en vijf Belgen uit Duitsland over de grens gekomen.

Te Enschede zijn gisteren twee uit Duitse krijgsgevangenschap ontvluchte Belgische burgers over de grens gekomen.